

DE SCHAKEL

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders

"GIJ ZIJT DE SCHAKEL TUSSEN HEN, DIE THUIS BLEVEN, EN MIJ"

KONINGIN WILHELMINA

STICHTING GENOOTSCHAP ENGELANDVAARDERS

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders
oktober 2016 - 37e jaargang, nr. 150

BESTUUR

Voorzitter			telefoon
R.W. Hemmes	Thorbeckelaan 74	2564 BS Den Haag	070 - 368 35 66

Secretaris			telefoon
G.J. Staal	Oranje Nassaulaan 52	3708 GE Zeist	030 - 692 27 92
e-mail: staalgj@gmail.com			

Penningmeester			telefoon en fax
Ch.H. Bartelings	Thomas Jeffersonlaan 437	2285 AP Rijswijk	070 - 394 14 67
e-mail: ch.h.bartelings@planet.nl			

LID			
R.A. Grisnigt	Canadalaan 25	4631 NT Hoogerheide	0164 - 61 34 15

Schakel redactie			telefoon en fax
Ch.H. Bartelings	Thomas Jeffersonlaan 437	2285 AP Rijswijk	070 - 394 14 67
e-mail: ch.h.bartelings@planet.nl			

BANKREKENINGEN

ING Bank:	NL54 INGB 0000 3595 00	BIC: INGBNL 2A
ABN-AMRO Bank:	NL63 ABNA 0545 5468 26	BIC: ABNANL 2A

Website: www.engelandvaarders1940-1945.nl

Het volgende nummer verschijnt in januari 2017.
Gaarne hiervoor bestemde kopij inzenden vóór 1 december 2016.

Wat een heerlijke zomer hebben wij nog gekregen. Ik hoop dat iedereen ervan heeft genoten en dat de mensen die in het buitenland vakantie hebben gehad ook een geweldige zomer hebben beleefd.

Ik wil u mijn verontschuldiging maken dat ik de vorige schakel zo over mijzelf heb geschreven. Hoe zielig ik was met mijn gebroken enkel. Ik had niet moeten vertellen wat ik niet had gedaan, maar wat door het bestuur van ons genootschap wel was gedaan. Het bestuur was op vele plaatsen vertegenwoordigd:

Dat was op 29 mei toen veteranen in Delft de verjaardag van Prins Bernhard herdachten.

Op 4 mei in de middag bij de Waterpartij in Den Haag de herdenking van de slachtoffers van het Englandspeel en in de avond de herdenking in Amsterdam.

Op 5 mei in Amsterdam bij het concert op de Amstel.

Op 25 mei de bijeenkomst in de Ridderzaal ter gelegenheid van de Veteranendag en het defilé. Waarschijnlijk is dat ook niet lang meer dat we daaraan mee kunnen doen; we worden toch ook wat ouder.

15 augustus de herdenking in Den Haag van de overgave van Japan in 1945, waardoor het Vrede was voor alle Nederlanders.

Op 27 augustus werd in Doorn de laatste Dag van het Verzet georganiseerd. De leeftijd van de verzetslieden wordt ook steeds hoger en slechts enkelen van de weinigen, die over zijn, kunnen nog maar komen.

Ik hoop dat op 14 september zoveel mogelijk Engelandvaarders onze reünie op de Zwaluwenberg zullen kunnen bijwonen.

Ik kijk naar u uit.

Rudi Hemmes.

'Dit is de derde maal dat we voor de laatste keer onze reünie beleven !'

Dat waren de openingswoorden van voorzitter Hemmes op woensdag 14 september 2016 in het landhuis 'De Zwaluwenberg' in Hilversum. Wederom waren wij met onze reünie te gast bij de Inspecteur-generaal der krijgsmacht en van de veteranen Luitenant-generaal Hoitink, (I.G.K.) op het landhuis de Zwaluwenberg. Het mooie huis, dat in een prachtige omgeving ligt, leent zich bijzonder goed voor deze feestelijke gelegenheid. Wij zijn erg blij dat de IGK, ons ook deze keer uitnodigde om de reünie bij hem te houden. Onze gastheren van het IGK waren, naast de IGK luitenant-generaal Hoitink, die een geweldige gastheer is, Kolonel Been, Luitenant-kolonel van Maastricht, Majoor van Tilburg terwijl Mw. Natasja Bushoff - Van der Flier zoals altijd onmisbaar was. Ook Kolonel L. de Vos, directeur van het Veteranen Instituut was er.

Zes Engelandvaarders waren aanwezig, te weten, Bartelings, Brand, mw. Brandon, Hemmes, Staal en Zuidijk. Ook de dames mw. L. van der Harst-Heimerik Tak, mw. A.C. Knulst-Raick, mw. Van Meurs-Storm en mw. Weisglas waren er. Op een laat moment moesten Eddy Jonker en ook Ben Uiling afzeggen. Uit eigen kring waren de volgende gasten present: Sarah Beauchamp, Sierk Plantinga en Joost van Rossum. Tal van ondersteunende dierbaren completeerden het gezelschap.

Zoals gebruikelijk las voorzitter Hemmes de ROLL CALL, met de namen van diegenen die sinds de vorige reünie zijn overleden. Staande eerden en herdachten wij onze overleden maatjes: Jan Bakker uit den Haag, Henk van der Biessen uit Wassenaar, Ton Herbrink uit Waalre, Ted van Meurs uit den Haag, Jacob de Mos uit Hoek van Holland, Hyman Roet uit België, Daddy Stibbe uit Vught.

Veteranen proberen verhalen door te geven aan jongeren om te voorkomen dat oorlogen zich blijven herhalen. Op allerlei manieren worden de verhalen doorgegeven. Een schoolklas uit Hilversum maakte opstellen over de oorlog. Men zocht contact met de mensen op de Zwaluwenberg. Een en ander leidde ertoe dat de vijf beste opstellen voor ons werden gedeclameerd door de tienjarige kinderen. Het was aandoenlijk om te horen hoe zij onze verhalen beschreven in hun opstellen. De staf van de IGK had een mooi portret van Koningin Wilhelmina, dat gewoonlijk bij het Veteranen Instituut bewaard wordt, voor ons voor deze gelegenheid tentoongesteld!

Het was op onze reünie heel erg warm, 32°! Na de foto sessie kwamen we bij elkaar op het terras. De "blauwe hap" smaakte heel erg lekker ! We genoten in de schaduw van de grote zonneschermen. Om een uur of twee gingen we huiswaarts.

In zijn afsluitende woorden nodigde de IGK, luitenant-generaal Hoitink, ons uit om de volgende reünie in 2017, opnieuw op de Zwaluwenberg te houden. Graag zullen wij van deze uitnodiging gebruik maken ! Hij overhandigde de fraaie foto's die eerder gemaakt werden.

NOTEER: Bij leven en welzijn houden wij op 5 september 2017 op de Zwaluwenberg onze volgende reünie.

Jan Staal.

IN MEMORIAM

Jacob de Mos

1919-2016

Op 29 juli 2016 overleed op 97 jarige leeftijd Jacob de Mos, Engelandvaarder en jarenlang bestuurslid van het Genootschap Engelandvaarders.

De afscheidsdienst vond op 4 augustus plaats met militaire eer in Den Haag.

Het verhaal van de Engelandvaart van Jacob de Mos is overbekend. Naar verluidt heeft de kaping van de logger KW 110 'Gijsbert Karel van Hogendorp' op 29 augustus 1942 door hem en negen leden van de bemanning zelfs model gestaan voor het bekende jeugdboek 'Engelandvaarders' van auteur K. Norel.

Jacob de Mos was tijdens de meidagen in 1940 gemobiliseerd bij de Koninklijke Marine in Den Helder als gewoon zeemilicien. Daar werd op 14 mei een vriend van hem bij een aanval van twee Duitse vliegtuigen gedood. Vanaf dat moment, zo verklaarde hij eens in een interview, voelde hij de plicht om de Duitsers te bestrijden. Toen hij in 1942 door de schipper van de KW 110 benaderd werd om als stuurman mee op zee te gaan vissen en dat er onder andere een marconist mee zou gaan, zag hij hier een kans om naar Engeland te gaan. De kaping lukte door de voortreffelijke samenwerking van de door De Mos uitgekozen bemanningsleden.

Na de aankomst in Hartlepool bij Scarborough wachtte Jacob de Mos en zijn bemanningsleden de Patriotic School; hij doorliep de gebruikelijke verhoren, ook die daarna bij de Politie-Buitendienst, en de visserman Jacob de Mos nam daarna dienst bij de Koninklijke Marine en kwam terecht bij de snelle en lichte MTB's en MGB's. De vlag van dit Marine-veteranenonderdeel was bij de herdenkingsdienst op 4 augustus opgehangen.

Varen bij de MTB en MGB dienst was een zenuwslopende baan. MTB's en MGB's waren snelle boten die een maximumsnelheid van zo'n 40 mijl (plm 64 km) per uur konden varen. Jacob de Mos verklaarde eens: 'Als bemanningslid moest je er op je dertigste van af. Dan was je op. We opereerden alleen 's-nachts. Behalve tijdens de invasie op de kusten van Normandië. Toen hebben we drie etmalen achtereen gevaren. We kregen witte pillen, ik weet niet meer wat het precies was. Zo konden we wakker blijven. Op het eind van de derde dag had ik een enorme kramp in mijn kuit. Alsof er lood in zat'. Voor zijn inzet bij de MTB's en MGB's werd hem in 1944 het Bronzen Kruis toegekend.

Nadat de oorlog afgelopen was hield zijn militair dienstverband bij de Koninklijke Marine op. Maar als veteraan, een term die toen nog geen opgeld deed, bleef Jacob de Mos wel zeer betrokken bij de Marine. Jaarlijks was hij op 4 mei in Den Helder bij de dodenherdenking en ook in Dover waar veel vrienden van hem begraven liggen woonde hij steeds de herdenking van de gesneuvelden bij. Ook voelde hij zich verantwoordelijk voor het welzijn van zijn oude strijdmakkers; hij was een prominent lid van de Vakbond voor Burger en Militair defensiepersoneel.

Jacob de Mos werd vele malen onderscheiden; zijn onderscheidingen laat ik hieronder volgen:

Lid in de Orde van Oranje-Nassau;

Eremedaille in goud verbonden aan de orde van Oranje-Nassau;

Bronzen Kruis;

Kruis van Verdienste;

Oorlogsherinneringskruis met de gespen 'Krijg ter Zee 1940-1945' en 'Nederland

Mei 1940';
Verzetsherdenkingskruis;
Mobilisatie-Oorlogskruis;
Chevalier de la Légion d'Honneur;
Normandy Medal;
Frontline Britain Medal;
Herinneringsmedaille Normandië;
The Legion of Honor Award of the Chapel of the Four Chaplains Foundation.

Maar misschien beschouwde hij de leren Margriet die koningin Wilhelmina hem persoonlijk opspeldde wel als de mooiste onderscheiding die hij ooit heeft gekregen.

Jacob de Mos kreeg naar eigen zeggen altijd de koude rillingen wanneer de Last Post werd geblazen. Op 4 augustus jongstleden klonk die Last Post voor hem; indrukwekkend voor alle aanwezigen.

Sierk Plantinga.

De voorzitter van het Genootschap Engelandvaarders Rudy Hemmes sprak op 4 augustus de navolgende herdenkingstoespraak uit:

'Lieve June, Sarah en overige familie leden, dames en heren,

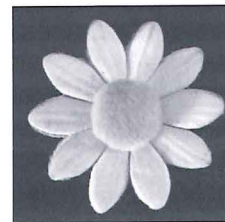
Bij dit afscheid van Jacob mag ik als voorzitter van het Genootschap Engelandvaarders Jacob danken voor alles wat hij voor ons Genootschap heeft betekend, maar laat ik beginnen met kort iets te vertellen over zijn avonturen als Engelandvaarder.

Op de laatste dag van het binnentrekken van de Duitsers in mei 1940 was Jacob als matroos in Den Helder toen de Duitsers daar aanvielen met vliegtuigen. Een kameraad van hem werd getroffen en stierf in Jacobs armen. Vanaf dat moment haatte Jacob de Duitsers en liet dat elke Duitser merken als hij hem tegenkwam. Jacob kreeg daardoor met veel Duitsers ruzie en werd meermalen door hen in elkaar geslagen en Jacob besloot dat hij de Duitsers beter en verstandiger kon dwarszitten vanuit Engeland.

Het verhaal van zijn vertrek met de KW110, de trawler die door de Duitsers werd gebruikt om op de Noordzee inlichtingen te verkrijgen, was een groot avontuur. Hij had zelf voor de bemanning gezorgd, maatjes die mee wilden naar Engeland. Ik noem alle namen uit eerbied voor Jacob, die aan ieder die hem interviewde over zijn ervaringen in de oorlog, als voorwaarde stelde dat hij alleen zou spreken als de namen van zijn maatjes ook zouden worden genoemd.

Zo vertrok hij als stuurman onder een kapitein die Duitsgezind was en een inlichtingenman die voor de Duitsers werkte. Zijn metgezellen waren Jacob de Rode, Arie de Mos, Mink Verbaan, Nico van der Zwan, Jan Klein, Jacob Harteveld, Cor den Heijer, Willem Bron, Willem Spaans. Daar sloten zich nog bij aan de door de kapitein zelf gerecruteerde bemanningsleden Bakkenes en Jan Roest. Met enige moeite werden de twee Duits-gezinde mannen overmeesterd en kon er koers worden gezet naar Engeland. Daar kwam Jacob als eerste Engelandvaarder met een krijgsgevangene aan.

U weet dat Hare Majesteit Koningin Wilhelmina alle Engelandvaarders persoonlijk ontving om te horen hoe het in bezet gebied toeling. De koningin wilde van Jacob weten hoe het met de KW110 precies was gegaan. Koningin Wilhelmina had net Oranjestad geopend, het tehuis dat Zij voor Engelandvaarders had geregeld. Zij

had bij die gelegenheid een witleren Margriet spel gekregen, het symbool van waardering voor de Koopvaardij. Toen Jacob klaar was met zijn verhaal nam de Koningin die spel van haar mantel en spelde hem Jacob op zijn uniform met de woorden: "die moet je altijd goed bewaren". En dat heeft Jacob voortreffelijk gedaan.

Jacob heeft de hele oorlogstijd in Engeland gediend bij een Engels Flottielje MTB's dat vanuit Dover de Duitsers steeds dwars zat. Hij heeft daar voortdurend goed gewerkt. Steeds stond hij klaar voor zijn personeel. Ook na hun pensionering was Jacob degene die de band tussen het personeel heeft onderhouden en een ieder heeft dat geweldig gewaardeerd, ongeacht rang en functie.

Na de oorlog werd door enkele Engelandvaarders zo nu en dan een reünie georganiseerd. In de zestiger jaren werd tijdens zo'n bijeenkomst besloten dat jaarlijks te doen. Dat was de geboorte van het Genootschap Engelandvaarders in 1969.

Jacob werd in het bestuur van het genootschap gevraagd in het Bestuur te komen om in de Evenementen -Commissie van het Bestuur de reünies te organiseren. Voor het genootschap Engelandvaarders heeft Jacob dan ook tientallen jaren de jaarlijkse reünie georganiseerd en ieder was daarover zeer tevreden. Toen het hem niet meer zo makkelijk afging werd hij geholpen door kleindochter Sarah.

Hij heeft de functies in het Bestuur heel veel jaren op voortreffelijke wijze vervuld tot zijn gezondheid hem dat verder onmogelijk maakte. Hij bleef lid van het bestuur maar de laatste maanden wilde Jacob niet meer zoveel contact.

Wij zijn dankbaar voor alles wat hij voor ons en voor ons Genootschap heeft gedaan. Jacob was een goed mens, een dapper man met zorg voor de mensen die aan hem waren toevertrouwd. Wij hopen dat hij de rust heeft gevonden die hij zozeer

verdient. Wij treuren om zijn heengaan. Wij zijn bevoorrecht geweest dat Jacob het zolang heeft volgehouden. Wij hebben dan ook veel bijzondere herinneringen aan Jacob en wij zijn er trots op hem te hebben gekend.

Wij wensen June en Jacobs dierbaren toe dat zij de kracht mogen ontvangen dit verlies te kunnen verwerken. De vele goede herinneringen zullen daarbij tot steun zijn.

Jacob dank voor alles, rust in vrede'.

REISERVARINGEN VAN J. GREIDANUS

In onze serie over de Zuidelijke route het oorlogsverhaal van 2e luit. Mr. Drs. Johannes Greidanus, geboren 25 augustus 1916, gevallen 12 april 1945, geschreven door zijn vader Tj. Greidanus

Op den dag van den inval van de Duitschers in ons land ging mijn zoon Johan van Utrecht, waar hij Geschiedenis studeerde, naar de Grebbe-linie, teneinde mee te vechten in het regiment, waarvan zijn oom commandant was. Zijn oom moest hem echter terug sturen, omdat hij niet als militair geoefend was.

In het najaar van 1940 studeerde hij af in Geschiedenis en begon de studie in de Rechten. In den loop van 1942 is vermoedelijk het plan bij hem gerijpt om te trachten den overkant te bereiken, in de hoop daar voor ons land nuttig te kunnen maken. Aangezien hij aan een oog sterk bijziende was, heeft hij gevreesd voor den militairen dienst afgekeurd te worden en heeft hij eerst in den Rechten willen afstudeeren om zich in den civielen dienst beter nuttig te kunnen maken. In het voorjaar van 1943 voleindigde hij de studie in de Rechten en kreeg een plaats bij de Nederlandsche Spoorwegen. Van dat moment af heeft hij echter alles in het werk gesteld om weg te komen.

Na verschillende vergeefsche pogingen via Delfzijl en over onze Zuidgrens kwam hij in contact met een ondergrondse organisatie, die hem de noodige papieren bezorgde. Op 11 december 1943 vertrok hij des morgens met den trein en bereikte denzelfden avond Parijs; 17 december ging hij in gezelschap van anderen door naar

Toulouse, waar zij denzelfden dag aankwamen. Daar troffen zij nog eenige anderen, den volgenden morgen werd het contact gelegd met den verbindingsman en dien middag vertrokken zij in twee groepen. Ze namen een kaartje naar een dorpje dichtbij de Spaansche grens en stapten in een ander dorpje uit. Tegenover hem in de trein had een boer gezeten, die ongewoon lang en blond was voor Zuid-Frankrijk; deze stapte tegelijk met hen uit en bleek een Canadeesche vliegerkapitein te zijn. Met een auto werden ze een goed eind de bergen ingebracht, ze verkleedden zich in een schuur en de tocht te voet begon. In 38 uur, waarvan zij 12 uur sliepen, waren ze in Spanje. De tocht was dusdanig zwaar geweest, dat ze allen ziek waren en eenige dagen in bed moesten liggen, een van de tochtgenoten zelfs zes weken.

Na eenigen tijd in verschillende plaatsen vastgehouden te zijn kwamen ze tenslotte via Barcelona in Madrid aan. Daar is Johan langen tijd opgehouden en zijn geduld zwaar op de proef gesteld. Pas in het najaar van 1944 kwam hij in Engeland aan.

Op 24 maart 1945 schreef hij een brief aan mijn vrouw en mij, die als volgt begon:

"Morgen vertrekken we naar onze basis en vandaar waarschijnlijk spoedig verder. Voor de mogelijkheid dat ik niet terugkeer, schrijf ik deze brief op mijn hotelkamer in Londen en zal die mijn chef terhandstellen, die natuurlijk het eerste zal weten wat er met mij gebeurd is en je deze zal doen toekomen.

Jullie zult dan horen, dat ik gegaan ben bij een dienst, die agenten in bezet gebied parachuteert om daar het de Duitschers onaangenaam te maken. Een wat riskante, maar daarom ook eervolle bezigheid."

12 augustus 1944 was Johan uit Madrid vertrokken, via Gibraltar, Oran en Algiers bereikte hij pas 22 oktober Glasgow, waar hij een maand bleef in Patriotic School om ondervraagd te worden.

"Zo was dus bijna een jaar verlopen sedert ik Holland verliet, eer ik mijn bestemming bereikte, terwijl het me bijna op de minuut negen dagen kostte om de Spaansche grens te bereiken!..."

"Ik moet bekennen dat ik vrij gedemoraliseerd was toen ik uit Patriotic School kwam, eind november. Het eeuwige wachten onder beroerde omstandigheden had op geen van ons zijn uitwerking gemist. Zo was ik er toen meer op uit het eigenbelang te behartigen, dat wat toch bovenaan moet staan, Nederland. Ik stapte naar Buitenlandse Zaken toe en kom er komen werken met geen slechte vooruitzichten. Enige maanden na de oorlog zou ik attache's examen kunnen doen. Maar dezelfde dag nog kreeg ik de kater, cancelde het plan en ging in mijn tegenwoordige dienst.

Bijna drie maanden lang kreeg ik een opleiding waar een Amerikaanse gangster van zou kunnen watertanden. Ik begon meteen als sergeant en gisteren is mijn officier

schap aangevraagd. Meest interessante ervaring was wel het parachutespringen. In het vliegtuig bij het gat niet zo prettig, is het een prachtige ervaring als de parachute telkens toch weer blijkt open te gaan en je daar een schitterend panorama uit de lucht hebt. Ons animo werd soms wel getemperd, als wij dachten aan het zware lot dat Nederland onderging en door de onzekerheid waarin ik over jullie verkeerde, en vooral over de kleintjes in deze tijd van hongersnood. Ik heb veel aan jullie allen gedacht en innig gehoopt, dat jullie het goed maakten.

Wanneer mij een soldatendood is beschoren, hoop ik te sterven in overeenstemming met de militaire deugden en wanneer ik langer zal leven, dan hoop ik Nederland nog lang te dienen zoals zovelen der onzen dat hebben gedaan, en te behoren tot de generatie, die ons imperium weer zal omhoogstoten onder de machtigste, welvarendste en best bestuurde. Want ik weet nu, dat bevrediging van persoonlijke eerbijdrage uiteindelijk tot niets leidt en geen gelukkige mensen maakt, en dat dienen belangrijker is dan persoonlijke roem."

In den stikdonkere nacht van 12 april 1945 is Johan met twee kameraden in de buurt van Loosdrecht gearachuteerd. De Binnenlandse Strijdkrachten uit de omgeving waren aanwezig op het afgesproken terrein, waar zij lichten hadden ontstoken. Volgens de officiële rapporten, schijnt er een noodlottige vergissing bij het vliegen te zijn gemaakt, want toen het sein voor springen werd gegeven, is alleen de eerste springer, de res. Luitenant Dekker, nog juist aan den kant in het water terecht gekomen en door de mannen van de B.S. gered kunnen worden. Johan sprong tweede. Hij en de derde, de res. Luitenant Verbeek van een aanverwante dienst, zijn middenin de Loosdrechtsche plassen neergekomen en verdronken. Ze zijn twee weken later gevonden en op het kerkhofje in Loosdrecht door de mannen van de Binnenlandse Strijdkrachten met gevaar voor eigen leven ter aarde besteld.

Tj. Greidanus.

Naschrift

Bij aankomst in Engeland wilde Johan Greidanus bij voorkeur dienst nemen bij het Koninklijk Nederlandsch-Indische Leger, maar toen hij de kans kreeg om als geheim agent spoedig in actie te komen, trad hij in dienst van het BBO (Bureau Bijzondere Opdrachten). Onder de code Mission 'Jingle' werd hij in de nacht van 11 april 1945 samen met BBO agent Frans Dekker, Mission 'Whistle' en BI agent E.W. Janzen (in het verslag abusievelijk res. Lt. Verbeek genoemd) in de omgeving van de Loosdrechtsche plassen gedropt.

Deze dropping ging dramatisch mis.

De twee dispatchers in het vliegtuig die de dropping moesten verzorgen maakten tijdens de uitvoering van hun werk een onzekere indruk, waardoor de dropping van de agenten en hun bagage niet volgens plan verliep. Naast de dropping van de agenten moesten ook nog 24 containers en zeven pakken worden afgeworpen. Greidanus en Janzen kwamen in de Loosdrechtsche plassen terecht en verdronken terwijl Dekker ternauwernood kon worden gered.

Een onverwachte zijwind kan het vliegtuig uit de juiste koers hebben gebracht. Ook de keuze van de droppingsplaats zo dicht bij de Loosdrechtsche plassen was erg ongelukkig. De juiste oorzaak van deze mislukte dropping is nooit opgehelderd. Het is heel triest dat zo dicht bij het einde van de oorlog, twee dappere mannen onnodig het leven lieten.

Bram Grisnigt.

Bronnen:

'Zij sprongen in de nacht' Dr. J.M. Somer

'Zij sprongen bij maanlicht' Eddy de Roever

OVERTOCHT VAN HET KANAAL DOOR A.M. HAGEMEIJER C.S. _____

Verslag over het vertrek uit Nederland en de belevenissen onderweg van A.M. Hagemeyer, Nico Kohler, Piet Smits, Klaas Buisman en Dirk M. Hagemeyer gedaan in november 1941 per runabout 'Flying Dutchman', een zes meter lange motorboot met buitenboordmotor. Het verslag is ruim 4 jaar na dato opgesteld door A.M. Hagemeyer toen hij in juli 1946 in New York verbleef.

Donderdag 20 november 1941, 6 uur in de namiddag

Vele weken van spanning waren voorafgegaan aan deze dag. Over een paar uur zou ons met zoveel zorg voorbereid plan geheel ten uitvoer worden gebracht. We lagen reeds sinds enige uren gemeerd in een kleine met riet begroeide inham aan de Brielsche Maas, ongeveer 2,5 km boven Den Briel. Het eerste deel van ons plan was gelukt. Verborgen in een groenteschuit waren we met ons vijven en de motorboot de Duitse wacht op de sluis bij Vlaardingen gepasseerd, alsook diverse Duitse posten en patrouilleboten op de Nieuwe Maas en Brielsche Maas. Het wachten was nu op zonsondergang en eb, waardoor het mogelijk zou zijn langs Den Briel tot

aan den riviermond af te drijven, geluidloos, ongezien en eenmaal buiten op zee de motor aan en op volle toeren naar Engeland, de vrijheid tegemoet, de Duitsche onderdrukking en knechting achter ons latend. Het weer was perfect, sinds twee dagen woei er een zwakke oostenwind, eenigszins vriezend weer en een lichte mist. Vooral dit laatste werd hartelijk verwelkomd, we zouden immers vanaf den oever absoluut onzichtbaar zijn.

Eindelijk was het zover! Rappe handen namen de luiken weg. De boot werd uit de groentenschuit getild en gleed bijna geruisloos te water. Vlug werden motor, benzineblikken en plunjezakken aangereikt. Een laatste blik naar die trouwe groenteschuit, naar het geliefde land, toen allen in de boot aan de peddels en we schoten de rivier op. De oever verdween in de mist en geruisloos dreven we die laatste 8-10 km naar buiten, naar de vrije zee. Links tegen de grauwe lucht tekende zich Den Briel af. Eensklaps een oorverdoovend lawaai, bijna kantelde ons ranke bootje. We waren bovenop een ton gedreven, die de riviergeul aangaf. Tezelfdertijd echter haalde de Brielsche Veerpont haar anker op, hetgeen zulk een lawaai maakte in de doodsche stilte rondom, dat deze klap daarbij in het niet verdween. Weer stilte, behalve een paar gefluisterde bevelen. Door de mist waren beide oevers absoluut onzichtbaar, hetgeen ons in het duister liet aan welke kant van de rivier we zaten, wij konden echter ook niet gezien worden.

Een geweldige schok, knarsend zand, weer kantelden wij bijna om, doch even snel als dit gebeurden was mijn broer Toon Hagemeijer over boord gesprongen, hield ons op een even kiel en bracht ons van de zandbank af. En weer drijven, geluidloos, doodsche stilte, duisternis. De minuten schenen uren, de tijd eindeloos, totdat we weer met een schok stillagen. Weer een zandbank, maar nu bleek het probleem niet zo makkelijk opgelost te zijn. We zaten in de mond van de Brielsche Maas, door het lage water waren alle zandbanken drooggelopen. Besloten werd dat drie man te water zouden gaan. Vlug de kleeren af om deze droog te houden en met rillende lichamen werd een uur lang geploeterd, gezwoegd om het bootje over zandbanken door ondiep water naar zee te brengen. Nu eens tot aan de enkels, dan weer tot aan de borst in dit ijskoude water, doch wij bemerkten geen kou, de zenuwen waren teveel gespannen. En steeds gedurende dit uur van kou en angst werden we weer opnieuw in het licht gezet door het draailicht van de Hoek van Holland, dat ons als een lichtende vinger scheen aan te duiden.

Eindelijk de open zee voor ons, allen weer in de boot, het startkoord werd met een zorg om de trommel geslagen. Een flinke ruk, er gebeurde echter niets. Nog eens en nog eens geprobeerd, maar steeds zonder resultaat en dat met de Duitsche wachten slechts honderden meters verwijderd op het strand. In het pikke donker werd de motor gedemonteerd, carburator nagezien en toen bleek het dat de vlotter tijdens

het transport scheef was komen te zitten. Vlug weer alle schroeven en onderdeelen op hun plaats. Het startkoord om de trommel geslagen. Een ruk. Een donderend lawaai na al die uren van stilte, een luid hoera, we waren weg. Eindelijk was die doosche stilte voorbij, nu mochten die grauwe wachten ons hooren, met volle vaart verdwenen we in de donkere nacht, richting West.

Na 10 minuten teekende zich aan stuurboord-voer een schip af tegen de grauwe lucht. Snel werd koers veranderd en met volle vaart daar vandaan gesneld. Het was echter reeds te laat, we waren schijnbaar al gehoord. Een sterk zoeklicht werd aangestoken en kwam langzaam, tergend langzaam onze richting uit. Het passeerde ons en keerde weer terug. Door koersveranderingen probeerde ik die lichtbundel te ontlopen, echter zonder succes. Eindelijk zaten we midden in die stralenbundel gevangen. Ieder ogenblik verwachtte ik nu het geratel van een machinegeweer te horen. Nooit zal ik de angst vergeten, die ik op de gezichten van mijn makkers zag. Zou alles toch tevergeefs zijn. De motor draaide nu op volle toeren, en als een woedende, wilde hengst, sprongen, bonkten, snelden we over de lichte deining. Opgeven, nee nu nog niet, nooit.

En opeens weer donkerte. Hoe lang we in die lichtbundel zaten weet ik niet. Misschien 15 seconden, het scheen echter een eeuwigheid. Nog even werd koers doorgelegd naar het Zuiden en daarna met een wijden boeg weer naar het Westen. De zee was prachtig, de zware buitenboordmotor zong een prachtig keihard lied, met groote spoed snelden wij de vrijheid tegemoet. God biddend dat onze poging zoals gepland zou mogen verlopen. Maar er was nog een vijand te overwinnen. De zee en de natuurkrachten. Een forsche wind stak op, werd sterker, veranderde in een Zuid-Westerstor-storm. Na drie uren varen moesten we het opgeven. Het werd levensgevaarlijk in deze woelige onzichtbare zee. Een drijfanker ging overboord, een dekzeiltje werd over de boeg getrokken om zoveel mogelijk het water buiten te houden. Angst in aller hart, koude en narigheid. Eeuwen duurde het voordat de dageraad aanbrak en wij die ziedende woedende zee konden bekijken, met een haar schuimslierten, haar diepe afgronden en hooge kromme golven ruggen. Wachten, wachten steeds maar wachten, totdat wij tenslotte besloten ons eigen lot weer in handen te nemen. De motor werd aangeslagen en langzaam, voorzichtig langzaam zetten we weer koers naar het Westen. Urenlang over die kolkende zee, onder die grauwe luchten. In plaats van 20-30 km per uur, was onze snelheid nu misschien 2-5 km per uur. En weer werd het donker en brak een tweede angstige nacht aan. Voor drijfanker liggend ging het steeds op en neer. Honger en dorst begonnen nu ook merkbaar te worden. Wij hadden gerekend op een zeer snelle overtocht en dientengevolge geen proviand meegenomen. En weer een nieuwe dageraad brak aan en nog steeds geen land, doch niets dan golven, afgronden, slierten schuim, een enkele meeuw en grauwe luchten.

Deze dag zou de ergste worden. Het eerste uur liep de motor nog steeds behoorlijk toen echter sloeg zij vaker en vaker af en nadat terwijl we benzine aan het bijvullen waren ook zeewater in de benzinetank naar binnen sloeg, was het afgelopen. Uren lang probeerden we de laatste druppels zeewater uit de benzinetank, uit de carburator weg te spoelen, bougies werden verwisseld, maar alles was tevergeefs. De motor wilde niet aanslaan. En we waren zoo dicht bij ons doel.

Steeds weer kwamen er Engelsche patrouille-vliegtuigen opdagen in het Zuiden, om eenige tijd later in het Noorden weer over de horizon te verdwijnen. En elke poging om hun aandacht te trekken bleef onopgemerkt. In den namiddag probeerden wij nog eenige KM af te leggen door met zijn allen te peddelen. Maar deze boot was niet gebouwd om op die manier voort bewogen te worden. Onze krachten waren door deze twee dagen van spanning, zonder eten en drinken, erg verzwakt.

En weer een lange nacht. Gedurende die nacht maakten we ons eerste Duitsche bombardement op Engeland mee, hoorden we het eerste Engelsche afweervuur, zagen we de eerste Engelsche zoeklichten langs de donkere hemel bewegen. Wij moesten vlak bij de kust zijn, besloten werd van poetskatoen, een peddel en benzine een toorts te maken, om de aandacht te trekken. Een lucifer werd aangestoken en fel laaide het vuur op in de donkere nacht. Echter zonder resultaat. Opeens zagen wij aan bakboord een dansend lichtje. Een boot, een lichtboei? Weer grepen wij naar de peddels om te trachten dat licht te bereiken, echter zonder resultaat. Steeds bleef het even ver weg, steeds op en neer dansend. Omstreeks 5 uur in den morgen besloten wij om het weer met een brandende fakkel van poetskatoen en benzine te probeeren. Weer een laaiende vlam, grillig werden de dansende golven verlicht. Nadat ook deze uitgebrand was hoorden wij opeens het gedreun van machtige motoren, zagen wij een schim zich langs de horizon voorspoeden om verder op te verdwijnen. Tevergeefs? Neen, deze maal niet. Daar recht vooruit kwam die schim weer over de horizon opdagen, steeds grooter werd zij, een zoeklicht werd ontstoken en plotseling zaten wij weer middenin die lichtende stralenbundel. Ditmaal echter vrienden. De machines stopten, wij grepen naar onze peddels en eenige minuten later dansten wij op en neer langs onze redder in deze nood. Een touw werd ons toegeworpen, een touwladder viel naar beneden een Engelsche stem. Vlug grepen handen naar die ladder en rap bewogen zich 5 vermoeide, doch tevreden, gelukkige Nederlanders naar boven. Er was geen tijd om de boot naar boven te halen, deze moest op zee achter worden gelaten. En in al deze drukke, zenuwachtige spanning vergaten we zelfs onze persoonlijke eigendommen mee naar boven te nemen.

Eindelijk stonden wij rillend en nat aan het dek, snel werden wij naar binnengeloodst, trokken wij onze koude, natte kleren uit kregen wij wollen dekens om onze koude lichamen in te wikkelen, echte Engelsche sigaretten en een heerlijke kop rum.

Een geweldige ontvangst. Vragen en antwoorden heen en weer. Wij waren op de H.M.S. Destroyer Hambleton, een blik op de klok, het was 5:30, zondagmorgen 23 november. Bijna drie volle dagen sinds wij door de sluis van Vlaardingen de vrijheid tegemoet waren gegaan.

Een geweldig ontbijt, een warm bad, geschoren en voldaan zakten wij weg in makkelijke stoelen, meer vragen, meer antwoorden, namen zetten in het gastenboek, waarin later ook de naam van Eisenhower zou komen te staan.

Zondagavond werden wij te Sheerness aan wal gezet, onderzocht door een dokter, per auto naar Londen, onderweg stoppen in Chatham, waar eens de Nederlandsche zeehelden de Thames opvoeren. 's Avonds laat arriveerden wij in de Royal Victorian Patriotic School, hier 5 dagen van kruisverhoor, inlichtingen, schetsen en eindelijke absolute vrijheid. Vrijdagmiddag 28 november bracht een taxi ons van daar naar de Nederlandse Geheime Dienst waar wij met open armen ontvangen werden. Snel werd voor een comfortabel hotel gezorgd, een goed diner, een warme bed, vrij te gaan waar wij wilden.

Zaterdag deelde kapitein Derksma ons mede dat wij de volgende dag op audientie bij H.M. de koningin zouden gaan, verzocht ons voorloopig nog niets over deze ontsnapping aan anderen te vertellen en toen zondagmorgen naar Maidenhead, naar het buitenhuis van H.M. Met een ontvangst, onvergeetlijk, zoo eenvoudig, zoo zonder vertoon. Iedereen was meteen op zijn gemak, voelde zich thuis. Zij deed mij denken aan mijn moeder, die momenteel thuis zat, met angst in haar hart, God biddend dat onze poging succes zou mogen hebben. Een voor een maakten wij een lange wandeling met Hare Majesteit door haar mooie tuin. Zij was zeer geïnteresseerd in onze belevenissen der laatste dagen, ons persoonlijke leven, onze opvoeding, onze familie. En later een informele gezellige thea, waarbij over en weer gedachten werden gewisseld. Na dit bezoek dat enige uren duurde, werden wij per auto naar Londen teruggebracht. De eerste minuten doodsche stilte. Iedereen moest de indrukken van deze laatste onvergeetlijke uren in stilte verwerken. Piet Smits, de blonde echt Nederlandsche binnenvaartschipper van De Lier was zeer langen tijd met absolute stomheid geslagen. En toen hij weer sprak waren zijn eerste woorden: 'Net of je bij je beste tante op bezoek was.' Ja. Zo was het, deze ontvangst van onze lieve rustige Landsvrouw.

Na nog enige weken in Londen op een buitenhuis te hebben doorgebracht, waar we weer op krachten kwamen en onze vermoeide zenuwen rust vonden, ging ieder omstreeks half december naar zijn eigen oorlogstaak.

De mijne zou de luchtmacht worden, zolang reeds had ik diep in mijn binnenste gehoopt eens in de gelegenheid te zijn in een bombardements- vliegtuig naar

Duitschland te vliegen om daar vergelding te zoeken voor de laffe bombardeering van Rotterdam.

Nadat vele moeilijkheden overwonnen waren kwam ik 10 april 1942 bij de RAF in opleiding. Maanden van studie en praktische vluchten, oefenen en steeds weer oefenen om absoluut klaar te zijn als de eerste oorlogsvlucht werkelijkheid werd. Eindelijk kwam de beloning, ik ontving mijn brevet waarnemer-bombardeur, en tegelijkertijd werd ik bevorderd tot reserve tweede luitenant.

Nog eenige maanden wachten eindelijk 'on active service'.

Troepenconcentraties, V-1 opstellingen, benzineopslagplaatsen, bruggen, spoorweg-emplacementen bombarderen. Afweervuur, Duitse nachtjagers. Doch steeds bleef het geluk mij volgen. Toen VE Day aanbrak kwam ik met het 320e Squadron in Duitschland gestationeerd en had 53 oorlogsvluchten gevlogen.

Alle dankbetuiging en waardering voor mijn werk mocht ik van Hare Majesteit het Vliegers Kruis ontvangen, nadat ik reeds eerder van haar het Bronzen Kruis 1940 had ontvangen. Momenteel ben ik nog in dienst en wel als eerste luitenant verbonden aan het Militair Bureau van het Consulaat Generaal der Nederlanden te New York, belast met de demobilisatie en rehabilitatie van het in de Verenigde Staten opgekomen Nederlandsche militairen. Spoedig hoop ik ook mijn uniform uit te trekken, en een burgerwerkkring en rust en vrede te vinden voor de rest van mijn leven.

New York, 25 juli 1946

A.M. Hagemeijer.

OOLOGSBIOGRAFIE VAN F. VAN DER SCHRIECK IS VERSCHENEN

Na de autobiografie 'Soldaat van Oranje' van Erik Hazelhoff Roelfzema verscheen een aantal jaar geleden een biografie over Peter Tazelaar. Eerder dit jaar is nu de oorlogsbioografie verschenen van Frits van der Schrieck, Leids jaarclubgenoot van Erik Hazelhoff Roelfzema en van Chris Krediet, en zelf ook in de film ('Nicolaas', vertolkt door Lex van Delden) en in de musical 'Soldaat van Oranje' voorkomend.

Frits van der Schrieck is nooit Engelandvaarder geworden; hij meende dat zijn ontbrekende nier -hij bezat er maar één die functioneerde- zou verhinderen dat

hij bij een gevechtseenheid zou worden ingedeeld -'dan stoppen ze me in Londen toch maar achter een schrijftafel'; hij meende daarom dat hij in Nederland bij het verzet van groter nut kon zijn. Door zijn activiteiten hebben inderdaad heel wat Engelandvaarders hun doel kunnen bereiken. Voor al zijn verzetsactiviteiten, met name ook voor het zorgen van onderdak voor uit Engeland aangekomen agenten, ontving hij in 1953 uit handen van prins Bernhard het Kruis van Verdienste.

Frederikus Nicolaas Franciscus, 'Frits', van der Schrieck werd op 16-4-1917 in Den Haag geboren. Zijn vader was beroepsofficier, rooms-katholiek en getrouwd met een protestants meisje. Frits zou de enige zoon blijven in het gezin met nog drie zussen. Na enige verhuizingen vanwege de wisselende standplaatsen van zijn vader keerde het gezin in 1925 weer terug naar Den Haag waar Frits uiteindelijk in 1937 zijn eindexamen gymnasium aan het Aloysius College behaalde. Hij was in zijn middelbare schooltijd een enthousiast tennisser, zeiler en ook padvinder geworden.

In 1937 schreef hij zich in als rechtenstudent in Leiden. Hij werd ook lid van het Leids Studenten Corps (LSC); daar vormde hij de jaarclub De Muskietiers met onder andere Erik Hazelhoff, Chris Krediet, Emile den Tex en Paul Renardel. Zoals niet ongebruikelijk in die jaren werd de katholieke Frits ook lid van de katholieke studentenvereniging Augustinus. Hij werd verder een actief lid van de International Friendship League, een Europese jongerenorganisatie. In de zomer van 1939 maakte hij een grote Amerika-reis, ongetwijfeld ook geïnspireerd door zo'n reis die Erik Hazelhoff een jaar eerder had gemaakt. Na een tocht dwars door de Verenigde Staten arriveerde hij in Washington DC waar hij deelnam aan een internationaal jongerencongres Pax Romana. Daar bevond hij zich toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak met de Duitse aanval op Polen. Begin oktober 1939 was hij weer terug in Nederland waar hij zijn studie voortzette.

Na de Duitse inval was zijn vader, als luitenant-kolonel verantwoordelijk voor het 'vak Bakel' in de Raam-Peelstelling, uiteindelijk in Middelburg na de capitulatie krijgsgevangen gemaakt en afgevoerd naar Den Bosch. Daar wist zoon Frits hem uiteindelijk te vinden en kon hij zo zijn moeder goede berichten overbrengen.

Het boek beschrijft aan de hand van het dagboek dat de vader van Frits bij hield tamelijk uitvoerig die meidagen van 1940. Eind mei 1940 werd hij vrijgelaten en met een bon voor benzine en geld voor een taxi van de Duitse commandant kon hij naar huis vertrekken.

Op 14 juni 1940 stapte Frits op de fiets en vertrok naar Parijs, een wel heel opmerkelijke actie van hem omdat er op dat moment nog steeds in Frankrijk werd gevochten tussen Duitsers en Fransen. De grote evacuatie van Engelse militairen bij

Duinkerken was nog maar net achter de rug (27 mei-4 juni), Parijs werd op 14 juni door de Duitsers bezet en pas op 22 juni werd de wapenstilstand getekend. Zijn doel was om een aantal brieven voor familieleden in Frankrijk bij een tante in Parijs af te geven. Zijn eerste stop was bij de familie Van Niftrik in het grensplaatsje Putte in Noord-Brabant. Dit adres had hij gekregen van zijn Leidse jaargenoot bij het LSC Kees Zilver schoon die in militaire dienst was geweest met een zoon van Job en Betty van Niftrik. De functie van postbezorger vermengde hij zo met die van verkenner.

Frits van der Schrieck zou later nog diverse studenten de richting naar Engeland wijzen via de weg langs de familie Van Niftrik waar de grensoverschrijding naar België relatief gemakkelijk was. Zijn kennismaking met de familie Van Niftrik wordt wel gezien als het begin van zijn 'vluchtwegenexpertise'. Zijn tocht voerde langs plaatsen als Brussel, Cambrai, Péronne, Compiègne, Senlis, Pontoise. Alle Franse plaatsen toonden nog de grote wonden van de zeer recente gevechten: opgeblazen bruggen, kapot geschoten voertuigen, lijken en kadavers, alles lag nog gewoon op straat. Na ook in het bijna verlate Parijs zijn brieven bezorgd te hebben (zie voor deze 'Grande Exode' onder meer het boek van Irène Némirovsky, Storm in Juni), keerde Frits weer terug naar Nederland, gedeeltelijk liftend met zijn fiets op een vrachtwagen. Uit en thuis in tien dagen.

In Leiden werden ondertussen allerlei plannen om naar Engeland te gaan getoetst op hun praktische haalbaarheid; Frits was daar met zijn fietservaring naar Parijs een gewaardeerd raadgever. Op de fiets via Frankrijk naar Spanje en zo verder, of via de Noordzee, dat waren de meest besproken opties. De Noordzee-route was zeer aantrekkelijk vanwege de korte tijd die het zou nemen om in Engeland te komen, zeker nadat bekend werd dat het Karel Michielsen, Kees van Eendenburg en Fred Vas Nunes met de jol Bebèk gelukt was om in juli 1940 al over te steken vanuit Noordwijk.

Begin augustus was Frits van der Schrieck betrokken bij een poging van o.a. Erik Hazelhoff om met een bootje via de Noordzee over te steken. Deze poging mislukte omdat die al meteen water maakte door de veel te zware motor.

In diezelfde maand fietste Frits van der Schrieck met twee anderen, de Leidse student Herman van Brero en de journalist John Zody, naar Antwerpen om de mogelijkheden van een ontsnappingslijn te verkennen. John Zody besloot om niet terug te keren naar Nederland; hij bereikte veel later Engeland. In oktober van dat jaar maakte Frits met de Delftse student en vroegere schoolgenoot Ben Berger een nieuwe verkenningstocht door België, langs de kust daar, en in het Franse grensgebied tot St Omer. Zij fietsten weer langs Putte en de familie Van Niftrik naar Brugge, Yperen, St. Omer, en terug via Aardenburg in Zeeuws-Vlaanderen waar zij familie van Frits bezochten; in Dixmuiden en in Essen in België werden zij

gearresteerd door de Feldgendarmmerie maar ook weer vrijgelaten: ze waren immers alleen maar op familiebezoek geweest.

Frits van der Schrieck raakte meer en meer betrokken bij pogingen om naar Engeland te vertrekken en kwam zo ook in contact met cadetten van de gesloten KMA die in Leiden gingen studeren; Sjoerd Nauta was daar de eerste van, andere namen zijn Lou de Klerck, Lou Kist. Daardoor nam ook het zuivere inlichtingenwerk toe. En van anderen, Chris Krediet, Paul Renardel en Herman Brero, kreeg Frits weer gegevens over een vluchtroute via Delfzijl naar Zweden en Finland die hij weer kon gebruiken voor anderen.

Zo rolde Frits van der Schrieck steeds verder het verzet in: medewerking aan het vervaardigen van brandbommen, aan de aanslag in Haarlem op de SD-agent Gé Stelbrink, contacten met de O.D., assistentie aan geparachteerde agenten, hulp aan vele Engelandvaarders door adressen te verschaffen (familie Van Niftrik te Putte, Van Dulken te Antwerpen). Het is een lange lijst met namen die staan op een door Frits van der Schrieck in augustus 1945 vervaardigd beknopt verslag van zijn verzetsactiviteiten. Het boek verhaalt uitgebreid hierover. De auteurs hebben daarbij gebruik gemaakt het uitgebreide privé-archief van Frits van der Schrieck zelf, maar er zijn ook veel andere archiefstukken, memoires van betrokkenen en andere documentatie geraadpleegd.

Maar ondertussen zat de Duitse SD niet stil. Arrestaties volgden, de een na de ander, ook van Sjoerd Nauta waarmee hij intensief samenwerkte, en van Ernst de Jonge. Ook waren er veel vrienden en kennissen van Frits al vertrokken richting Engeland. In de nacht van 6 op 7 juni 1942 was ook Frits van der Schrieck aan de beurt; na de bevrijding weet Frits zijn arrestatie onder meer aan Ernst de Jonge en Pasdeloup: 'Naar aanleiding van het verhoor van Ernst de Jonge, waaruit mijn relatie met Aart Alblas bleek; en het verraad van Pasdeloup, die mijn betrekkingen tot Kist en Van Niftrik kende, en die mijn adres kende van Gerard van der Bijl, werd ik in dezelfde nacht als Van der Bijl gearresteerd'. De beruchte Haagse chercheurs Poos en Slagter behoorden tot het arrestatieteam.

Verhoren en een half jaar Einzelhaft ohne Begünstigungen volgden, met ook tijden van Kalte Kost, hetgeen betekende dat hij voor straf geen (warm) middageten kreeg. Dit zorgde er wel voor dat zijn conditie na dat half jaar in Scheveningen behoorlijk achteruit gegaan was. Frits liet bij zijn verhoren niets belangrijks los, hij speelde de vermoorde onschuld, en ook zijn gevangen genomen kameraden vertelden niet veel over elkaar. Het leidde er toe dat Frits door de Duitsers beschouwd werd als een eenvoudige meeloper 'als schakel in een proces waarin hij niet zelf enigerlei hoofdrol speelde'.

In december 1942 werden zo'n 100 man vanuit Scheveningen overgebracht naar Haaren ter voorbereiding van het later geheten Tweede OD-proces; ook Frits van der Schrieck hoorde hierbij. De Polizeigefängnis Haaren bleek een veel plezieriger regiem te kennen dan het Oranjehotel. Maar Frits bracht wel een groot gedeelte van de eerste maanden van 1943 in de ziekenboeg door. Met behulp van de gegijzelde gynaecoloog Steijns, die in Haaren en St Michielsgestel aangewezen was als arts voor de gegijzelden en de gevangenen, werd hij in die ziekenboeg opgenomen. Frits zei een abces te hebben onder zijn nier. Steijns had al laten weten dat hij geopereerd zou worden wanneer het proces zou beginnen. Daarvoor werd nu de machine in gang gezet. Zo'n operatie kon niet in het kampziekenhuisje plaats vinden maar zou in het militair hospitaal in Den Bosch moeten plaatsvinden vanwege de gecompliceerdheid van de operatie. Zowel Steijns als de vader van Frits drongen daarop met klem aan bij de Duitse autoriteiten en het Feldgericht in Amsterdam. De operatie werd uiteindelijk goedgekeurd en zou gaan plaats vinden in het militaire hospitaal, een gedeelte van het Groot Ziekengasthuis in Den Bosch. Op 15 maart 1943 begon het grote proces tegen de OD-ers waar Frits derhalve niet bij aanwezig was. Hij was abgetrennt. Begin april volgde de operatie door een Duitse chirurg. Uiteindelijk werden 21 personen ter dood veroordeeld (tegen 28 personen was die doodstraf geëist). Frits werd tijdens zijn afwezigheid net als vele anderen waaronder Pim Boellaard veroordeeld tot Abtrennung NN bis zum Kriegsende.

Hij keerde vanuit het ziekenhuis eind juni 1943 weer terug naar het ziekenzaaltje in Haaren. Hij had niet vanuit het ziekenhuis willen ontvluchten omdat hij bang was dat hij daardoor de kansen van andere veroordeelden tot gratie zou schaden.

In oktober 1943 werden de eerste Abgetrennten afgevoerd naar kamp Amersfoort en vandaar naar het Nacht und Nebel kamp Natzweiler. Frits was daar niet bij want hij had volgens de artsen geelzucht of een of andere besmettelijke ziekte. De ziekte geelzucht was gefingeerd, het gaf hem in ieder geval weer enig uitstel. Vanaf januari 1944 poogde de vader van Frits hem vrij te krijgen op grond van zijn slechte gezondheid. Met regelmaat stuurde hij een verzoekschrift in. In april 1944 op de verjaardag van de Führer werd hij inderdaad vrijgelaten. Een vriend van hem, de arts Walter de Loos die voor het Rode Kruis werkte, had Frits en nog een aantal andere gijzelaars en gevangenen weten los te praten. Zijn vrijlating was eigenlijk dermate ongerijmd dat zijn vader hem snel met een taxi naar huis liet brengen, bang als hij was dat de Duitsers zich alsnog zouden bedenken.

Weer thuis zorgde hij eerst dat hij weer in een 'normale' conditie kwam; hij verbleef een maand in Voorburg in St Antoniushove. Hij hield zich daarna gedeisd, hielp wel met het vervalsen van bonkaarten en persoonsbewijzen, en reisde naar Groningen waar hij vervolgens nog de laatste tentamens kon afleggen en zo zijn rechtenstudie kon afronden.

Het boek eindigt met een hoofdstuk over het na-oorlogse leven van Frits van der Schrieck; hij overleed in 1999.

Het zeer informatieve boek is een coproductie van een aantal kinderen van Frits van der Schrieck en de schrijver Theo Korthals Altes die hen bij het schrijven bijstond. Het werd in 2016 uitgegeven in eigen beheer onder de titel 'De onzichtbare Muskietier. Het oorlogsrelaas van Frits van der Schrieck' en telt 314 pagina's (ISBN/EAN 978-90-825261-0-3).

Sierk Plantinga.

BOTSENDE BELANGEN TIJDENS MARKET GARDEN BIJ DE INZET VAN DE 1STE POOLSE PARACHUTISTENBRIGADE

In een artikel over "De 58 Zwitserse jagers" (1) is de grote behoefte aan mankracht voor de Nederlandse strijdkrachten en voor de geallieerde legers beschreven. Er heerste in de nazomer van 1944 in Londen en Washington de vaste overtuiging dat de oorlog nog dat jaar voorbij zou zijn. Na deze werkelijk totale, volslagen en volstrekt ongefundeerde euforie die volgde op de uitbraak uit de bruggenhoofden in Normandië kwamen de katers. Hiertoe behoort het verlies van de slag om Arnhem. Bij de vele tactische blunders, die daar gemaakt zijn noemde ik 'gewoon slecht leiderschap' en gaf als voorbeeld het opofferen van de Poolse parachutisten brigade.

In zijn artikel in Checkpoint april 2016 schrijft prof. Christ Klep (2) dat vooral botsende belangen tussen de regering van Engeland en de nieuwe Poolse regering-in-ballingschap voor problemen zorgde.

"De Poolse 1ste Zelfstandige Parachutisten de arriveerde als eerste Poolse eenheid op Nederlands grondgebied, namelijk tijdens operatie Market Garden in september 1944. Deze brigade was drie jaar eerder opgericht in Schotland en wel met een speciale bedoeling: zij zou – als het eenmaal zover was – landen bij Warschau om de hoofdstad te helpen bevrijden. De parachutisten zouden voor Polen strijden op Pools grondgebied. Dit verklaart mede waarom de brigade tot de zomer van 1944 als enige onafhankelijke Poolse eenheid rechtstreeks onder de regering de Poolse regering-in-ballingschap viel. Commandant was de roemruchte brigadegeneraal Stanislas Sosiabowski, die in Polen en Frankrijk zijn sporen op het slagveld ruimschoots had verdiend.

De Britten hadden echter andere plannen. Ze vonden een landing bij Warschau, in combinatie met een grote opstand van het Poolse verzet, eigenlijk onuitvoerbaar.

De Britten wilden hun transportvliegtuigen en bommenwerpers niet wagen aan een dermate driest plan. In juni 1944 plaatsten ze de brigade onder dezelfde geallieerde commandostructuur als de rest van de Poolse eenheden. Vervolgens werd de brigade toegevoegd aan de Britse Eerste Luchtlandingsdivisie. Sosiabowski maakte zich in deze periode weinig populair onder zijn Britse superieuren. Hij waarschuwde – tegen de geallieerde overwinningsoes van augustus en september 1944 in – dat die vermaledijde Duitsers stug zouden doorvechten. Na het zoveelste al te optimistische Britse operatieplan wreef hij de bedenker daarvan enkele fameuze woorden onder de neus: De Duitsers, generaal, houdt u nog wel rekening met de Duitsers? Sosiabowski kreeg helaas gelijk. Market Garden bleek al na enkele dagen een brug te ver. De chaos sloeg toe. De Poolse brigade werd versnipperd ingezet en verloor onmiddellijk veel van haar slagkracht. De belangrijkste landing van de Polen vond plaats bij Driel. Aan de andere kant van de Neder-Rijn vocht de omsingelde Britse Eerste divisie bij Oosterbeek een ongelijk gevecht tegen de Duitse overmacht. Tweehonderd Polen bereikten de overkant van de Neder-Rijn en hielpen manmoedig om de Britse aftocht te dekken. De verliezen waren zwaar. De brigade verloor een kwart van haar sterkte. Het is niet zo dat de Britten de schuld voor het mislukken van de Market Garden helemaal in de schoenen van de Polen schoven. Onjuist bejegend werden de Polen echter zeker wel. Velen zagen het dan ook als een genoegdoening dat de brigade in mei 2006 de Militaire Willemsorde kreeg uitgereikt door koningin Beatrix”.

1. Jan Staal, De 58 Zwitserse Jagers, Schakel kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders nr. 103, oktober 2004.
2. Christ Klep, 'De Poolse militaire bijdrage aan de bevrijding van Nederland. Voor uw en onze vrijheid. Checkpoint, maadblad voor veteranen. April 2016, nr. 3, Blx.10

Jan Staal.

BOEK 'SPION VAN ORANJE'

Het oorlogsverhaal van Bram Grisnigt door Bram de Graaf.

Uitgeverij Ambo/Anthos, 2016

Prijs 20,00 euro

Maandag 5 september werd in Rotterdam een boek over Engelandvaarder Bram Grisnigt gepresenteerd.

Locatie was de SS Rotterdam, een passagiersschip dat vroeger in dienst was van de Holland Amerika Lijn. In een mooie zaal met uitzicht op het dek opende een medewerkster van uitgeverij Ambo Anthos de presentatie. Daarna sprak ondergetekende over de groep Engelandvaarders in het algemeen. Vervolgens vertelde historicus en journalist Bram de Graaf hoe hij na een artikel met foto's over

Engelandvaarders in de Volkskrant toe was gekomen om een boek over Grisnigt te schrijven. Leidraad voor hem was de vraag hoe zijn eigen zoon Lucas, net 18 jaar geworden, zou reageren op het oorlogsverhaal van een andere 18-jarige (Grisnigt was 18 jaar toen hij uit NL vertrok). Tenslotte kwam Bram Grisnigt zelf aan het woord. Hij legde uit waarom hij had toegestemd in het verzoek van Bram de Graaf: om het verhaal over oorlog, verzet en bevrijding levend te houden voor de jongeren van nu. Volgens Grisnigt zou er op scholen veel meer aandacht aan de Tweede Wereldoorlog moeten worden besteed. Herdenken moet niet een soort routine worden. “Loop eens over een Erebegraafplaats en kijk naar de namen op de graven”, zo hield hij zijn gehoor voor. Tenslotte maakte Bram Grisnigt duidelijk dat hij niet zo blij was met de

titel van het boek: Spion van Oranje. “Ik ben geen held, zei hij. “De echte helden lagen aan het eind van de oorlog op kerkhof”. Toch kan de lezer van Spion van Oranje zich niet aan de indruk onttrekken dat Grisnigt zich wel degelijk heldhaftig heeft gedragen tijdens de oorlog. Op 28 mei 1941 vertrok Bram Grisnigt, 18 jaar oud en 1 week voor zijn eindexamen samen met een vriend op de fiets naar Frankrijk. Na een gevaarlijke reis via Frankrijk, Curaçao, de VS en Canada arriveerde hij in december 1942 in Engeland. Hier verklaarde hij zich direct bereid om zich opnieuw in het gevaar te begeven en als geheim agent naar bezet Nederland terug te keren. Tijdens zijn opleiding in Huize Anna ontmoette hij in de trein de liefde van zijn leven, zijn latere vrouw Ann Stone.

Op 19 september 1943 werd Bram samen met collega-BI agent Piet Hoekman gedropt als verbindingsman tussen Londen en het verzet. Een half jaar lang was hij actief met het versturen van berichten. Tot februari 1944, toen hij werd uitgepeild en gearresteerd. Daarna volgde een helse periode van gevangenschap, eerst het grootseminarie in Haaren, daarna de kampen Vught, Sachsenhausen, Neuengamme, en tenslotte Ravensbruck, dat te boek staat als vrouwenkamp, maar waar ook ca 20.000 mannen gevangen hebben gezeten. Eind april 1945 waren de Russen in aantocht en werd het kamp Ravensbruck geëvacueerd. Tijdens de dodenmars wist Bram uit de colonne te ontsnappen.

Het boek is vlot geschreven en knap gecomponeerd. Een vondst is dat de hoofdstukken met het chronologische oorlogsverhaal worden afgewisseld met stukjes uit gesprekken die de auteur met Grisnigt heeft gevoerd of mails die zij elkaar geschreven hebben. Hierin wordt commentaar geleverd op passages uit het verhaal of dingen verduidelijkt. Zo vertelt Bram Grisnigt in een van de interviews dat hij uit zelfbehoud nooit over de periode in de kampen heeft gesproken en ook nooit naar die plaatsen is teruggekeerd. De enige die alles weet wat daar gebeurd is, is zijn vrouw Ann, die hem er na de oorlog doorheen heeft gesleept.

Het is boek is dan ook aan Ann opgedragen. En aan de generatie achttienjarigen van nu! Hopelijk zullen veel mensen van achttien jaar en ouder dit boek tot zich nemen! Dat verdient dit boek absoluut.

Agnes Dessing.

TELEVISIE EN BOEK OVER DE DUTCH-PARIS ESCAPE LINE _____

Op zaterdag 5 november aanstaande zal het geschiedenisprogramma 'Andere Tijden' van de NPS op de televisie een documentaire uitzenden over de zogenaamde Dutch-Paris lijn, een organisatie tijdens de Tweede Wereldoorlog die zeer veel vluchtelingen, Joden, Engelandvaarders en geallieerd luchtmacht personeel dat boven Europa was neergeschoten probeerde te redden en naar onbezet gebied in Zwitserland of Spanje te brengen. Ook speelde deze organisatie een belangrijke rol bij het overbrengen van berichten van bezet Nederland naar Engeland, de Zwitserse Weg.

De Zevendedagsadventist Johan Hendrik (Jean, John) Weidner speelde een hoofdrol in deze organisatie die naar men zegt zo'n 1000 personen heeft geholpen.

Op 10 november zal de Nederlandse versie van een monografie over de Dutch-Paris lijn door de Amerikaanse historica dr. Megan Koreman worden gepresenteerd:

Megan Koreman, Gewone Helden. De Dutch-Paris ontsnappingslijn 1942-1945, uitgegeven bij BOOM uitgeverij te Amsterdam.

De auteur heeft dit boek geschreven na zeer uitgebreid archiefonderzoek in Europa en de Verenigde Staten.

Sierk Pantinga.

ADRESSENBESTAND _____

Stichting Genootschap Engelandvaarders

Aanvullingen en wijzigingen no. 66 op adressenlijst 1 april 1999

Overleden:

J. de Mos

Hoek van Holland

Adreswijzigingen en correcties gaarne aan:

G.J. Staal

Oranje Nassaulaan 52

3708 GE Zeist

Telefoon: 030 - 692 27 92

E-mail: staalgj@gmail.com

Onze activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door het V-fonds met middelen uit de BankGiro Loterij en Lotto. Deelname aan deze loterijen wordt daarom van harte aanbevolen.

www.engelandvaarders1940-1945.nl